

ПРАВО И ПРОТИВРЕЧНОСТИ У ПОРОДИЧНИМ ОДНОСИМА

Ових дана се републички и покрајински законодавци налазе у ситуацији да донесу законе којима се уређују породични односи. Неки су их већ донели (СР Македонија и СР БиХ). Неки се припремају да их донесу, а неки намеравају да донесу законик о породици (СР Хрватска и СР Словенија). Опет је актуелан рад на кодификацији породичног права.

Овај законодавни рад упућује на сву проблематику ових сложених и осетљивих друштвених односа и захтева од правне технике да је што адекватније изрази.

Међутим, у овој сфери односа има и таквих који су сами по себи увек тешки и непријатни за оне који су у њих укључени, јер изражавају кризне животне ситуације и одражавају се негативно, нарочито на психичка доживљавања субјеката. Ови односи су неподесни за законодавна решења, па ни њихов правнотехнички израз није лак. Макар како поставили правне норме, увек има негативних последица у примени за неке субјекте.

Ове негативности долазе од основних противречности нанизаних кроз породичне односе, у ствари у целом животу појединаца, породица, глобалног друштва. Ови односи су слојевити и садрже у себи слојеве богатих биолошких феномена, на које се надограђују исто тако обилни, свеобухватни психички феномени. У ствари, ове две увек присутне компоненте животне садржине сваког појединца толико су интензивне, толико обилне, толико наметљиве, да чине садржину живота. А те две компоненте се баш не слажу идеално и често се крећу кроз противречности, и свака за себе, гледана изоловано од друге, а нарочито посматране у својој повезаности. Тако, нпр., биолошки процес старења и смрти и у вези с тим рабања и подизања младих генерација пролази кроз противречности, које се изражавају у породичним односима сваког људског бића. У ствари, оба основна нагона, самоодржавања и одржања врсте (полни нагон), долазе до пуног изражаја у породичним односима. А психички феномени који проистичу из основног дејства ових нагона намећу се као подсвесни, неодољиви, основни психички токови на које се тек секундарно додају свесни и вољни психички изражаји. С обзиром на природу ових последњих, долази до сукоба и „природно” условљених противречности. Оно што је значајно у овим противречностима јесте да се интензивно доживљавају целог живота, од рођења до смрти, да, у ствари, они чине основне психичке токове, суштину и садржину психичког живота.

Основне противречности истичу из неминовности и силне биолошких токова, који диктирају и материјалистички условљавају све остале слојеве и компоненте, све остале токове од којих су саздани породични односи. Та сила и наметљивост биолошке компоненте, и осетљивост и реакције психичке компоненте, условљавају читав низ сукоба, криза, негативности, мучних доживљавања, нарочито, кад ови основни токови нису у складу. Као што ти исти токови, када су у складу, условљавају животне радости и усхићења, стваралачке заносе и високе хумане подвиге.

А на те основне, природне токове и компоненте, додају се друштвене, социолошке категорије, законитости и принуде. Једна од најтежих је наслеђена класна категорија која се изражава, најпре, у економској животној условљености појединца, али и у друштвеној надградњи која му је у датом друштву наметнута и коју он подноси и надограђује на биолошку и психичку компоненту. Из тих друштвених токова, надограђених на природне, рађају се нове противречности, које се исто тако интензивно доживљавају као и оне природне. Тако се у општој повезаности и интеракцији разних слојева друштвене стварности, заснивају и породични односи, који се доживљавају као угодни, кадри да побољшају квалитет доживљавања, да повећају суму субјективне среће, пуноће живота и хуманих задовољстава. Али исто тако кадри, кад се у њиховим токовима појави несклад и противречности добу до изражаја, да доведу до негативности, неугодних доживљавања, несрећних судбина, поремећених личности и до друштвено негативних појава.

Зато би у време интензивног законодавног рада на породичном праву, као инструменту друштва којим се може утицати на породичне односе, намеће потреба пажљивог испитивања свих компонента породичних односа и могућности да се на њих утиче свесном акцијом друштва, путем права и правне регулативе. Такви критички испити могу се вршити у свим важнијим породичноправним институтима, а, нарочито, при закључењу брака или ванбрачне заједнице, утицају на дејства заједнице живота мушкарца и жене; затим у раскиду те заједнице, или у раскиду других устаљених породичних односа као што су усвојење, храњеништво; при утврђивању ванбрачног или оспоравања брачног очинства, у уређењу обавезе издржавања, итд.

Има, дакле, нешто у породичним односима што је биолошки неповољно условљено за све учеснике у односу, ма какву социјалну и правну надградњу људи томе додали. Они долазе до те негативне оцене вероватно зато што мере и оцењују биолошки условљене исходе својим психолошким, претежно осећајним мерилима, који претежу у свим моралним и интелектуалним закључивањима. Тако се, нпр., губитак вољеног лица услед његове смрти може оценити само негативно. Али је у тој оцени ја сан несклад између биолошке неминовности да сва жива бића умиру и осећајног критерија у губитку велике емотивне вредности. Истина, у губитку смрти велику улогу игра и време кад је смрт наступила, али основ резонувања је тачан са и без временског елемента.

Све се одвија тако као да за биолошке токове и законитости није уопште важна психичка, морална, интелектуална феноменологија. Све се догађа као да је за биолошке токове важно да се одвијају да би дошло

до оплођавања и рађања, до нових генерација биолошких јединки, јер старије умиру, па их је нужно заменити без обзира на остале животне ефекте. Биолошки токови се одвијају уз обилно расипање живих биолошких снага, баш зато да би се осигурало остваривање биолошких циљева, без обзира на последице и реперкусије на свим осталим феноменима који се надовезују на биолошке.

Норме породичног права су свакако највише условљене материјалношћу односа на које се примењују. У тим односима је биолошка стварност заступљена у великој мери. На њу се надовезује психолошка стварност, уплетена у пуној мери у социјалне и друштвене изражајне форме. Осећање, воља и свест појединца, заједно са свим обиљем психичких несвесних и свесних манифестација, појављују се у породичним односима у временски условљеним друштвеним изражајним формама. У тим друштвеним изражајним формама индивидуалних манифестација породичних односа испољавају се економски продукциони односи; они се и директно испољавају у материјалној условљености живота учесника породичних односа.

Тај високи степен материјалне одређености породичноправне норме оставља законодавцу релативно узан појас слободе у нормирању. А и ту слободу законодавац може ефикасно користити само кад поштује све материјалне условљености. У остваривању неке своје свесне замисли, постављених циљева и политике, законодавац ће можда делимично успети ако комбинује, у границама могућег, те материјалне условљености, много више него вољу и свест појединаца или социјалну снагу неких специјално створених друштвених (државних) органа. Међутим, без обзира на ту свестрану материјалну условљеност, уску слободу и нову материјалну условљеност у коришћењу слободе нормирања, код биолошке и психолошке, а често и социолошке законитости и условљености не оставља законодавцу могућности да одстрани негативности за учеснике у породичним односима. А негативности по учеснике уједно значе и негативности за уже и шире друштвене групе, посебно за породицу и за глобалну друштвену заједницу.

У таквој констелацији законодавац, ако није руковођен неким искључивим посебним интересима нпр. класним, или неким друштвеним доминантним схватањима и заблудама, може путем кодификације тежити да одстрани негативности у што већој мери, или да их подели међу учесницима у породичним односима, или да им ублаже ефекте, пребацујући их, делом или у целини, на глобалну друштвену заједницу.

При закључењу брака изгледало би да нема негативности зато што све друштвене и правне свесне и вољне радње иду у смислу несвесних биолошких и психолошких токова, тј. све је усмерено ка сједињењу полова, па даље оплођењу и рађању — а после подизању порода.

Правне норме, које постоје и које се могу поставити, као и оне које су кроз историју постојале у разним друштвима, по правилу не постављају никакве препреке тим токовима и тежњама.

Ипак, брачне сметње и забране и остали правно формулисани материјални услови који теже да обезбеде слободу воље будућих брачних другова, представљају извесну друштвену принуду која обезбеђује поштовање одређених друштвених схватања, научно заснованих или не, али свакако оправданих с гледишта доминантних друштвених класних снага. Тако се обезбеђује формална моногамија путем брачне сметње брачности; затим се обезбеђује еугеничка превенција брачним сметњама сродства и умоболности, као и прописивањем доње границе старости за закључивање брака.

Материјалним условима се још обезбеђује и слобода воље од принуде других и од сопствених заблуда.

Формални услови намећу контролу друштва у испуњењу постављених материјалних услова, али и један правно наглашен (свечани) облик (венчање, упис у матичну књигу), чији је циљ одвајање друштвено признатих од друштвено непризнатих заједница живота два лица, супротног пола, у тежњи да се над првима што ефикасније остварује друштвена контрола вршења права и обавеза и престанак те заједнице, а друге да се онемогуће и сведу на нулу.

Међутим, све те правно изграђене предострожности толико су безначајне и немоћне да гарантују брачне другове од евентуалних негативности, криза и сукоба, драматичних обрта, психичких траума, насилног раскида, некавалитетно проживелих психичких садржаја, да се с правом може поставити питање оправданости читаве те правне љуштуре. Није ли ванбрачна заједница погоднија форма од брака и нису ли негативности које она носи исто толике или чак и мање од оних које носи брак? Ванбрачна заједница одстрањује формалне гаранције друштва, али премешта тежиште одговорности на саме ванбрачне другове: они треба да мотре на постојање или непостојање стварне моногамије, на инцест, на еугеничне превенције, на међусобни биолошки склад, на комплементарност психичке надградње, на обезбеђење животних услова порођа и услова његовог оптималног развоја... Ни брак ни ванбрачна заједница не обезбеђују заједницу мушкарца и жене од криза и сукоба. Можда брак пружа, а гачније би било рећи да је пружао у прошлости, више заштите економски и друштвено слабијем члану заједнице, најчешће жени, нарочито у друштвима с знатним патријархалним примесима. Интенција права је била да посредством брака организује сигурнију заштиту деце и нормама других грана права, поред породичног. Међутим, обе ове заштите су се показале неефикасним у многим случајевима. „Заштита“ слабијег члана заједнице могла би се правно организовати и у ванбрачној заједници кад би је друштво прихватило. А заштита деце није условљена ни сада постојањем брака, бар не у нашем друштву, нарочито не кад је реч о обавезама родитеља.

Ни брак ни ванбрачна заједница не гарантују трајну љубав између мушкарца и жене. А љубав, саздана од психичког флуида који стално тече, стално се мења, подложен је безбројним неухватљивим и непредвидљивим утицајима и чиниоцима, треба да буде основ тако важне заједнице каква је животна заједница мушкарца и жене. И ту лежи основ

читаваог низа негативности које могу настати и настају за учеснике ових односа, али и шире, за глобално друштво.

У новије време, откако се све више потискују патријархални односи у нашем друштву, брак и ванбрачна заједница се све чешће закључују из љубави. Не може се рећи да је данас љубав једини мотив закључења заједнице живота мушкарца и жене, али се може тврдити да је одлучујући. У сваком случају правно обезбеђење слободне воље, па према томе и избора партнера, потпуније је и стварније него раније. Ако, дакле, постоји љубав на почетку животне заједнице, како је могуће да она тако често, а у многим случајевима и тако брзо, ишчезне и доведе до негативности изражених у поремећеним и квалитативно неугодним односима партнера, у компромитованим условима развоја деце, у раскиду заједнице.

У слепом, стихијном, материјалном дејству биолошког полног нагона замрачи се свест, подјарме се обични психички токови, све животне манифестације се ставе у службу тог нагона; пренебрегну се директни императиви разума и логике, газе се сопствени интереси, жртвују се многи изграђени друштвени односи и позиције; све се види у боји која најмање садржи реалних ставова. А кад се биолошки и психички напон полног нагона смањи зато што се делимично изживи, долази до трежњења и рационализације створених односа. То је период стварне адаптације два лица супротног пола једно на друго. Ако се тај период преброди — заједница ће трајати. У том времену је најчешће већ дошло до зачећа, па односи улазе у нов квалитет. Љубав се трансформише, губи од своје психичке надградње, своди се на уобичајене друштвене односе, постаје обична, засићена, заједници прети криза, раскид. . .

У том сложеном збивању систем правних норми је заиста немоћан. Његове претензије су минималне. Поред бледих гаранција у склапању брака и никаквих у заснивању ванбрачне заједнице, дејство правних норми током трајања заједнице је такође безначајно. Вршење тих права и испуњавање тих дужности је чисто моралне природе. Право говори о верности, о узајамном помагању и периферно о праву на презиме, о стицању заједничке имовине и о издржавању, понекад о станарском праву и о неким правима из социјалног осигурања. А сва та права и дужности гарантује крајње неадекватна правна санкција — раскид заједнице. Кад дође до раскида, онда се правне норме труде да докрајче ликвидацију заједнице, да оскудним имовинским средствима (досуђење станарског права, издржавања, накнаде штете, деобе заједничке имовине) заштите слабијег, а често и честитијег члана бивше заједнице и, донекле, ублажи непоправљив и заувек разрушен интегритет личности.

Било би занимљиво а можда и корисно кад би законодавац прихватио ванбрачну заједницу, иако је она негација права у тренутку њеног настајања, јер искључује друштво и његове интервенције и све оставља вољи ванбрачних другова. Могло би се замислити да се од солидности ванбрачне заједнице, њеног квалитета, трајања, њених резултата (број деце, степен складности, допринос друштву) учине зависним права и предности која би јој друштво признало. Тако би нестајало принуде у животним односима мушкарца и жене, а право би имало само позитивну

функцију да одређује предности. Отпала би његова улога инструмента принуде, отпали би ефекти санкције, а самим тим и улога саучесника у стварању негативности и у дезалијенацији људске личности.

Може се тврдити да у нас, као и свуда у модерном свету, љубав представља одлучујући фактор у избору брачног друга или уопште полног партнера, онако како је Енгелс предвиђао за будућа покољења у друштву без класне опресије. Заједница живота два лица супротног пола заједно се, у највећем броју случајева, на љубави. Она, по правилу, и траје док траје љубав, што је Енгелс такође предвидео. Из чињенице да се многе заједнице живота раскидају, а у модерним друштвима тај број упорно расте, лако се закључује да љубав ишчезава у знатном броју случајева. Истина је да има заједнице које се раскидају макар да има љубави, због неког инцидента који вређа ту љубав, па се не опрашта. С друге стране, сигурно је велики број случајева где је љубав ишчезла а да се заједница није раскинула. У тим случајевима односи у заједници могу бити поремећени до неподношљивости, а да се из разних разлога заједница не раскида. Али, ипак, и кад се апстрахују ови привидни изазиви, остаје крупна чињеница да љубав ишчезава у великом броју случајева.

Та чињеница открива једну крупну противречност у односима полова: они се сједињују и у складном току биолошке и психичке компоненте, зачињу и рађају децу, а тај склад ишчезава пре него што подигну децу. Из те противречности проистичу многе негативности: за децу те негативности су толико тешке да им обележе цео живот; за жену, на коју најчешће пада терет подизања деце после раскида заједнице живота, те негативности врло често значе деградацију даљег животног тока са много лошијом садржином од оне која би постојала да није дошло до раскида; врло често и за мушкарца настају негативности, иако он најлакше пролази. За друштво настају негативности, најпре, у самим потресима раскида, кад долази до губитака на послу, до конфликтних ситуација, до губитака у квалитету живота. Али највећи друштвени губици су у левичантним појавама које настају у деце из раскинутих заједница живота. У темеље њихове личности уносе се поремећености и психичке трауме. Стварају се комплексирани, неуравнотежене личности које никад не постижу онај степен зрелости која их чини друштвено благородним, него друштвено неадаптираним, чак друштвено штетним.

Поменути противречност изражава несклад биолошке и психичке компоненте у љубави, а на њу се обилно додаје друштвена компонента, па се негативности још више повећавају.

Кад би се анализирала та противречност, сигурно би се констатовало да изживљавање биолошке компоненте мења психичку компоненту, па се љубав као однос према бићу супротног пола троши, губи у интензитету, чак у квалитету. Она слаби, ишчезава, претвара се у своју супротност, оно што се правном терминологијом назива неподношљив заједнички живот, а што, у ствари, значи не-љубав, често мржњу, увек доминантно осећање одбијања, непријатности и чак гађења према некад вољеном лицу.

У тој фази промена ка неподношљивости, по правилу се тражи љубав на другој страни и лако налази, јер је и ова личност била у истој ситуацији.

Сигурно је да има и супротних еволуција, где биолошко изживљавање љубави доводи до њеног сазревања, до стабилизације, до преноса на потомке, до трајног усредсређивања на лице супротног пола, па самим тим и до солидног заснивања заједнице живота до смрти. На срећу, таквих случајева има више него оних са негативном еволуцијом љубави. Али се и у ових са позитивном еволуцијом јављају врло видљиви симптоми противречности о којој је реч. Њу лица супротног пола савлађују, рекло би се снагом своје моралне и интелектуалне надградње у личности, а да притом долази до одређене врсте опресије над биолошком и психичком компонентом љубави.

Права је несрећа за заједницу живота, а посебно за децу, што та противречност постоји, па се испољава у небројеним видовима негативности. Није тешко замислити какви би били односи у заједници живота да место те противречности постоји склад у токовима свих компоненти љубави и да биолошка компонента, кад се изживљава, учвршћује и јача психичку и остале елементе љубавне надградње.

Али негативна еволуција љубави поставља питање, откуд и зашто? Може ли се она мењати свесном акцијом? Да ли је то једна од оних дијалектичких противречности која нужно постоји, условљена законитостима природе, или је она производ класних супротности друштвеног поретка, наметнута историјом људског рода? Може ли се што свесном акцијом човека и друштва мењати у бити те противречности? Да ли ће ослобођена личност, у каснијем друштвеном поретку, без класне опресије, доживљавати позитивну еволуцију љубави? Хоће ли сама конституција личности, без комплекса и противречне историје, оплеменити љубав, ускладити њене слојевите компоненте и елиминисати основну противречност о којој говоримо; или ће можда ослобођена личност свести љубав на биолошку компоненту, упростити је и осиромашити, одузети јој сада постојећу психичку, моралну и естетску надградњу и свести је на голу функцију репродукције?

Ова питања засада остају без научно фундираних одговора, отворена за размишљање оних који у име друштва врше кодификацију породичног права.

Историја поништаја и развода брака показује да право, а са њим и друштво, абдицира повлачењем друштвене принуде из односа међу половима. Истина је да је ингеренција друштва и досад била релативно мала у односу на друштвене токове и дешавања. Сада се све више оставља слободно дејство природним и друштвеним токовима у овој сфери живота. Воља брачних другова, учесника заједнице живота, долази до слободног изражаја, а она је, у ствари, мотивисана материјалним факторима, моделираним психичком условљеношћу која вољу изражава.

Међутим, ова формална абдикација права, с терена класичне правне регулативе, не изражава негативан став друштва према односима полова. Уместо напора на платформи формалне интервенције права, све је јаснија оријентација друштва да дејствује на материјалне условљености са-

носа међу половима. А то и јесте прави пут који може довести до релативних успеха у данашњим условима живота и развоја свести. Таквим усмеравањем права се организоване и свесне снаге друштва повезују и укључују у игру материјалних компонената, утичући на њих и комбинујући њих, да би добили жељену резултанту.

Тако утицањем на продукционе односе, најпре на развој производних снага, потом на запосленост, повећану продуктивност, затим на побољшање животног стандарда, на стамбену изградњу, побољшавају се услови живота свих људи, што има директан утицај на пунији и квалитетнији живот у заједницама живота мушкарца и жене.

Следеће поље дејства свесних друштвених снага јесте видно побољшање друштвеног положаја жене, нарочито њено укључивање у све привредне и услужне активности друштва, али исто тако и у све структуре управљања ужим и ширим друштвеним формацијама, службама и пословима. А да би то укључивање било ефикасно и да би водило стицању друштвеног положаја равног положају мушкарца, треба утицати на опште образовање и професионално оспособљавање жене. С друге стране, да би њена пуна компетитивност и стварна равноправност биле што боље осигуране, значајно је да је функција материнства не омета у томе. Функцију материнства треба подруштвити у највећој могућој мери. Треба учинити да друштво преузме на себе трошак репродукције људи и организује конкретну помоћ запосленој мајци, водећи рачуна о потреби оптималне личне ангажованости родитеља и коришћења друштвених видова збрињавања и подизања деце.

Да би материнство постала жељена функција, треба користити праксу планирања породице, са свим њеним импликацијама. Најпре осигурати рађање само жељене деце, што претпоставља читав арсенал контрацепције, укључујући и слободу побачаја, односно коришћења средстава за регулацију менструације. Планирање породице подразумева и широко образовање и васпитање о односима полова, укључујући ту и етичке норме хуманог, социјалистичког друштва у овој сфери односа.

Оваква оријентација организоване свесне друштвене акције захтева знатна материјална средства. Али уједно налаже и коришћење права као инструмента за реализацију дефинисаних система друштвених циљева. Само би се правна интервенција мање користила искључиво на плану традиционалног породичног права, а више на одговарајућим плановима материјалне условљености породичних односа.

Ипак би ове друштвене и правне интервенције нужно имале одраза и на традиционални систем породичног права.

Ако друштво одустане од мистификације значаја и важности брака као искључиве форме заједнице живота мушкарца и жене, онда може, у једном прелазном периоду, припремати стварну, садржајну рехабилитацију ванбрачне заједнице. Ово се може извести на два начина: ублажавањем строгости материјалних и формалних законских услова за закључење и за раскид брака; и признавањем све ширег дејства ванбрачној заједници сличног браку, кад је она остварена на високом нивоу социјалистичког морала.

Односи полова, као што се и овде покушало приказати, одвијају се у нашем друштву у сталном дијалектичком току пуном противречних фактора. То је увек и у сваком конкретном случају трајан процес, уз ангажовање целе биолошке (ово вреди нарочито за жену) и психолошке личности и уз крупно ангажовање примарних друштвених интереса. Тај процес захтева стално прилагођавање и стално дограђивање тих односа. Зато је потребна стална помоћ друштва, сваком појединцу—члану заједнице живота, паровима и категоријама, да би одржавали не само своје биолошко здравље и готовост, него и своје психичко, ментално здравље и оспособљеност.

Прошло је време кад је судија био најбољи психолог и кад се његовом животном искуству, везаном за коришћење правних норми, придавао капитални значај у последњој инстанци. Модерна условљеност живота људи, подвргнутог разним напетостима, искушењима, опресијама и противречностима, захтева помоћ засновану на наукама о човеку и друштву, коју би пружале поливалентно оспособљене екипе стручњака, психички зрелих и уравнотежених, анимираних вољом да се сваком помогне уз највише поштовање његове личности.

У том смислу би требало оспособљавати посебне службе које би, уз редовни систем образовања и васпитања, биле кадре да све више преузимају на себе праћење односа међу половима и пружање адекватне, стручне помоћи сваки пут кад се од ње то тражи.

Тако би сигурно могло да се превентивно дејствује против раскида заједнице живота лица супротног пола на време и адекватним средствима и методама. Мирење, како се данас изводи пред судовима, добило би други квалитет, а сигурно и други ефекат. То би се одразило позитивно нарочито на децу.

Стварањем стручне поливалентне службе за пружање заштите породици, отпала би потреба за коришћење судског парничног поступка за расправљање породичних спорова. Судски поступак је изразити поступак за расправљање имовинских спорова, а принцип контрадикторности нужно заоштрава сукоб до максимума, да би на бази тако метафизички постављене претпоставке омогућио проналажење (материјалне) истине и одређивање права. У породичним споровима, нарочито у разводима брака, заоштравање сукоба нема никаквог оправдања, јер га странке тешко доживљавају и руше и оно мало везе што би могло надживети сукоб. Те последице су нарочито поразне за децу. Наместо тог контрадикторног, неадекватног поступка, дошло би, кад је то потребно, стручно третирање сукоба, основано на техникама извученим из науке о човеку и друштву.

При модерном организовању нашег друштва на самоуправном принципу, могла би се замислити добровољна самоуправна интересна заједница за заштиту породице. Она би управљала средствима која би радни људи издавали за припремање појединаца за заједницу живота и рађање, за подизање нових генерација и за све односе међу половима. Нема лица које не би било заинтересовано за овај круг делатности.

Др Милош Стеванов

РЕЗЮМЕ

Право и противоречия в семейных отношениях

Автор исходит из факта сложности семейных отношений, содержащих в качестве главной материальной основы всюду присутствующий биологический компонент, самым непосредственным образом обуславливающий может быть еще более богатый психический компонент. Эти два компонента наполняют содержание жизненных дорог всех людей. К ним прибавляются различные социологические компоненты, от обусловленности производственными отношениями до классовых идеологии и научных сознаний и заблуждений. В подобной природе семейных отношений можно констатировать противоречивые пути: особенно находятся в несоответствии биологический и психический компоненты, а классово определенный социологический компонент выражается принуждением и правовой „защитой” некоторых отношений.

Подобная природа семейных отношений обуславливает материальную детерминичность семейных правовых норм. Самым наглядным выражением подобной закономерности является бессилие права в области семейных отношений и узкая сфера свободы законодателя. Поэтому все больше наблюдается отказ его от правового регулирования этих отношений. Но, в соответствии с материальными возможностями общества, законодатель все больше стремится к косвенному влиянию на семейные отношения. Он вмешивается в сферу материальной обусловленности жизни людей путем обеспечения их трудоустройства, а тем самым и определенного жизненного уровня, путем постройки жилых домов, укрепления социальной прочности всех общественных слоев, путем более активного участия в воспитании детей, улучшения положения женщины в обществе...

Автор указывает на противоречия и их последствия в правовом регулировании заключения и развода брака.

SUMMARY

Law and discrepancies in the family relations

The author starts from the fact that the family relations are complex and contain as the basic material foundation the omnipresent biological component which directly conditions maybe even richer psychological component. These two components fulfill the contents of the all individuals' lives. They are merged with various sociological components which range from the causation by the production relations to the class ideologies and the scientific knowledge or mistakes. Contradictory trends can be found out in such nature of the family relations; particularly the biological and psychological component are not coordinated, while the sociological component determined by class is expressed through the coercion and legally organized »protection« of certain relations.

Such a nature of the family relations causes the material determination of family legal norms. The most obvious form of this determination is the weakness of the law in the sphere of the family relations and the narrow margin of the legislator's freedom. Therefore, the legislator is gradually abandoning the legal regulation of these relations. However, in accordance with the material potential of the society, he is indirectly influencing the family relations through intervention in the material sphere of the individuals' lives by: providing employment and certain standard of

life, construction of housing, increasing the social security of the all social strata, the increased participation in the upbringing of children, improving the social position of women etc.

The author points out to the discrepancies and their consequences in the legal regulation of contracting and divorcing marriage.

RÉSUMÉ

Le droit et les contradictions dans les rapports de famille

L'auteur part du fait que les rapports de famille sont complexes et qu'ils contiennent comme base matérielle principale partout présente la composante biologique qui conditionne le plus directement la composante psychique qui est peut-être encore plus riche. Ces deux composantes remplissent le contenu des cours de la vie de tous les individus. A ces deux composantes viennent s'ajouter les composantes sociologique de toute sorte, à partir de celles ayant pour conséquence les rapports de production, jusqu'aux idéologies de classe et les connaissances scientifiques ou les erreurs. Dans une telle nature des rapports de famille on constate des rapports contradictoires: surtout les composantes biologique et psychique sont discordantes, et la composante sociologique qui est déterminée sur la base de classe s'exprime par la contrainte et »la protection« juridiquement organisée de certains rapports.

Une telle nature des rapports de famille conditionne le caractère déterminant matériel des normes de droit familial. L'expression la plus manifeste d'une telle détermination est l'impuissance du droit dans la sphère des rapports de famille et la marge étroite de la liberté du législateur. C'est pourquoi on constate de plus en plus son abstention de la réglementation juridique de ces rapports. Mais conformément aux possibilités matérielles de la société, le législateur s'oriente de plus en plus vers l'exercice d'une influence indirecte sur les rapports de famille par l'intervention dans la sphère des conditions matérielles de la vie des individus en assurant l'emploi et de cette manière un niveau de vie déterminé, en construisant les logements, en augmentant la sécurité sociale de toutes les couches de la société, par une participation plus intense dans l'éducation des enfants, par l'amélioration de la condition sociale de la femme...

L'auteur attire l'attention sur les contractions et leurs conséquences dans la réglementation juridique de la conclusion du mariage et du divorce.